

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grovt barnpornografibrott

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

OG

Ombud och offentlig försvarare: advokaten L-Å C

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts dom den 14 augusti 2015 i mål nr B 5564-15

Yrkanden

Jag yrkar att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom skärper påföljden.

Frågan i målet

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är vilket genomslag förekomsten av olika försvårande omständigheter bör få vid straffvärdebedömningen när påföljden för grovt barnpornografibrott ska bestämmas.

Bakgrund

OG åtalades för grovt barnpornografibrott enligt följande gärningsbeskrivning.

OG har mellan den 1 januari 2010 och den 11 juni 2014 i x-stad innehaft minst 533 658 bilder och 1 686 filmer innehållande skildring av barn i pornografisk bild, varav 20 717 bilder och 408 filmer bedömts som grovt barnpornografiskt material.

OG har även i stor omfattning under den ovan angivna tidsperioden via Internet spridit barnpornografiska bilder och filmer.

Brottet är grovt då innehavet av övergreppsmaterial avsett särskilt stor mängd bilder och filmer, då spridning skett i stor omfattning samt med hänsyn till att bilder och filmer dokumenterat när barn utsatts för särskilt hänsynslös behandling, såsom våldtäkter av spädbarn och våldtäkter samt sexuell tortyr av unga barn som bundits.

Domstolarna fann åtalet i sin helhet styrkt. Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse i två år och sex månader. Hovrätten skärpte straffet till fängelse i tre år.

Hovrätten, som vid straffmätningen tog hänsyn till att OG till följd av brottet förlorat sin anställning som x och att han inte har några utsikter till ny anställning i samma bransch, har i fråga om gärningens straffvärde uttalat följande.

OGs innehav av barnpornografiskt material har varit mycket omfattande och varat under en lång tid. Antalet bilder och filmer med ett särskilt hänsynslöst innehåll har varit relativt många och bl.a. innefattat skildringar där barnen varit särskilt unga, utsatts för våld eller tvång eller utnyttjats på annat särskilt hänsynslöst sätt. Det finns också ett mindre antal filmsekvenser som innehåller skildringar av sexuell tortyr av ett litet barn. Det råder inte någon tvekan om att det rört sig om verkliga sexuella övergrepp. OG har också på ett systematiskt sätt involverat andra personer i sin brottsliga verksamhet genom att tillgängliggöra materialet på internet genom en FTP-server. Den aktuella FTP-servern har haft ett icke obetydligt antal användare kopplade till sig och stora mängder data har laddats upp till och ned från den aktuella servern, varför spridningen får anses ha varit omfattande.

Grunderna för min inställning

Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. (29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

Straffskalan för barnpornografibrott är fängelse i högst två år, eller om brottet är ringa, böter eller fängelse i högst sex månader. Straffskalan för grovt barnpornografibrott är fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barnen är särskilt unga, utsätts för våld eller tvång eller utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt (16 kap. 10 a § brottsbalken).

Den särskilda straffskalan för grovt barnpornografibrott infördes i samband med den utökade kriminalisering av befattningsmed barnpornografi som skedde genom lagändringar som trädde i kraft d. 1 jan. 1999, då även bl.a. innehav

gjordes straffbart (SFS 1998:1444). Den utökade kriminaliseringen var i och för sig inte tänkt att resultera i en skärpning av straffmättningspraxis för dessa brott. Barnpornografibrott kunde dock tänkas vara av så allvarlig beskaffenhet att det förut gällande straffmaximum tedde sig otillräckligt. Man kunde t.ex. tänka sig fall där en viss befattning avsett många upptagningar som hade spritts i ett stort antal exemplar. Man kunde också tänka sig fall där ett förfarande ingått som ett led i en brottslighet som utövats systematiskt utan att det var fråga om ett led i organiserad brottslighet. Den särskilda straffskalan borde också kunna tillämpas vid framställning eller hantering även av en enstaka film om filmen i fråga visar ett barn som utsätts för särskilt hänsynslös behandling under förutsättning att filmen kan antas vara en dokumentation av ett verkligt övergrepp. (Prop. 1997/98:43 s. 96 f.).

I motiven betonades också att tillämpningsområdet för det grova brottet inte bör vara alltför begränsat. Det bör t.ex. räcka med att någon kvalificerande omständighet föreligger, självfallet under förutsättning att gärningens straffvärde totalt sett motiverar att brottet bedöms som grovt. Det framhölls också att de kriterier som anges i straffbestämmelsen om grovt barnpornografibrott bara är avsedda som exemplifieringar och inte ska uppfattas som uttömmande. Det sades inte vara uteslutet att ett brott bör bedömas som grovt även om ingen av de uppräknade omständigheterna föreligger. Å andra sidan var det inte nödvändigt att i de angivna fallen alltid döma för grovt brott. Ett exempel på en situation där det i vissa fall kunde vara motiverat att barnpornografibrott bedöms som grovt är att en skildring, förutom att vara barnpornografisk, också innehåller straffbara inslag av sexuellt våld eller tvång. Regeringen instämde inte heller i utredningens förslag om att det rena innehavsbrottet aldrig skulle kunna utgöra grovt brott. Enligt regeringen borde samtliga gärningsformer av barnpornografibrottet omfattas. (a. prop. s. 97).

Den 1 april 2005 höjdes straffmaximum för grovt barnpornografibrott från fyra till sex års fängelse. (SFS 2005:90). Avsikten med höjningen var dels att genomföra det inom EU antagna rambeslutet om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi, dels att ge utrymme för domstolarna att göra en nyanserad straffmätning vid särskilt allvarliga fall av grovt barnpornografibrott och därvid beakta brottets allvar. Någon generell höjning av straffen för grovt barnpornografibrott var dock inte avsedd. (Prop. 2004/05:45 s. 119 och 153).

Straffbestämmelsen om barnpornografibrott fick sin nuvarande utformning genom lagändringar som trädde ikraft den 1 juli 2010 (SFS 2010:399) och den 1 januari 2011 (SFS 2010:1357). Lagändringarna innebar bl.a. ett förtydligande av de omständigheter som gör brottet grovt. I det lagstiftningsärende som ligger till grund för de aktuella ändringarna uttalade regeringen bl.a. följande (se prop. 2009/10:70 s 29 f.)

Gällande reglering av barnpornografibrottet innebär att det vid bedömning av vad som är grovt brott ska särskilt beaktas om brottet har begåtts yrkesmässigt eller i

vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling. Som framgått av avsnitt 4.2 är det emellertid relativt sällan som domstolarna dömer för grovt barnpornografibrott och när så sker kan enhetlighet i tillämpningen inte alltid spåras. För regeringen uppkommer därmed frågan om kriterierna för bedömning av brottets svårhetsgrad har fått en lämplig utformning.

Det är naturligtvis särskilt angeläget att motverka efterfrågan på barnpornografiska bilder som skildrar grova övergrepp. Ett annat överordnat intresse måste vara att skapa förutsättningar för en enhetlig och tydlig rättstillämpning. Mot denna bakgrund framstår det som påkallat att förtydliga vad som avses med att brottet avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling. Övriga kriterier får däremot anses ändamålsenligt utformade.

När det ska avgöras om bildinnehållet är sådant att en befattning med en bild redan av detta skäl utgör grovt brott bör avgörande vikt fästas vid den kränkning av barnets personliga integritet som bilden innefattar. Det finns då skäl att i stränghetshänseende särbehandla pornografiska bilder av påtagligt unga barn och bilder av barn som – oavsett ålder – utsätts för våld eller tvång. Även annat i hög grad integritetskränkande innehåll bör medföra att brottet bedöms som grovt. Hit hör sådant som att barnet förnedrats, berövats rörelsefriheten eller förefaller ha drogats. Som nya kriterier vid bedömning av vad som ska utgöra grovt barnpornografibrott bör därför uppställas att brottet avsett bilder där barnen är särskilt unga, utsätts för våld eller tvång eller utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt.

Min bedömning

Det kan konstateras att innehavet av barnpornografiskt material i detta fall har varit utomordentligt omfattande och att det också har varit fråga om en mycket stor spridning. Vidare står klart att ett stort antal bilder och filmer är av ett sådant innehåll att de redan sedda var och en för sig torde rubricera brottet som grovt. För att illustrera grovheten av innehållet kan nämnas att vittnet Cecilia Wallin Carlsson, som arbetat som utredare och granskare av barnpornografibrott sedan 2006 (se tingsrättens dom s. 36), uppgett att det bland filmerna i detta ärende finns material som är bland det värsta som de som jobbar med sådant material världen över har sett (se tingsrättens dom s. 41).

Trots förekomsten av dessa, enligt min uppfattning synnerligen försvårande omständigheter, har hovrätten ansett att straffet kan stanna vid tre års fängelse. Det måste ifrågasättas om - trots avsaknaden av vissa av de (icke uttömmande) kvalificerande omständigheter som bestämmelsen innehåller, såsom vinstsyfte m.m. - straffvärdet i ett fall som detta inte bör sträcka sig upp i den översta delen av straffskalan. Det bör i detta sammanhang också påpekas att det sällan torde vara vinstsyfte som är drivkraften för den som konsumerar barnpornografi. Istället går det oftast till så, vilket också skett i detta fall, att gärningsmannen delar med sig av sitt innehav av bilder och filmer i utbyte mot nya bilder och filmer. Med beaktande av regeringens uttalanden ovan att det är särskilt angeläget att motverka efterfrågan på barnpornografiska bilder som skildrar

grova övergrepp (a. prop. s. 29) torde det finnas stöd för att anse att innehav och framförallt spridning av denna typ av bilder och filmer bör få ett mycket stort genomslag vid straffmätningen. Mot denna bakgrund och även med hänsyn till det här i övrigt mycket omfattande innehavet och spridningen anser jag att straffvärdet av nu förevarande brottslighet är väsentligt högre än vad hovrätten kommit fram till. Enligt min uppfattning uppgår straffvärdet till fängelse i minst fem år. Påföljden bör således skärpas.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Skildrandet av barn i pornografisk bild blev straffbart från och med år 1980. De omfattande lagändringar i skärpande riktning som därefter skett visar på det utomordentliga allvar med vilket lagstiftaren betraktar denna typ av brottslighet. Det framgår också tydligt att avsikten varit att åstadkomma en lagstiftning som på effektivaste möjliga sätt bekämpar barnpornografi (se bl.a. SOU 1997:29, Prop. 1997/98:43 s. 64 ff., Prop. 2004/05:45 s. 118 f., SOU 2007:54 och prop. 2009/10:70).

De senaste årens teknikutveckling har inneburit att barnpornografiskt material blivit alltmer lättillgängligt via t.ex. Internet. Den tekniska utvecklingen har också gjort det möjligt för enskilda personer att lagra och sprida ofantliga mängder information. Detta innebär i sin tur alltmer resurskrävande brottsutredningar. Vice chefsåklagaren Henrik Olin har i en framställning till riksåklagaren om att målet bör överklagas såvitt avser påföljden anfört bl.a. följande.

Man kan fråga sig om ett större antal bilder och filmer skulle innebära ett högre straffvärde, eller om man – gällande omfattning – ”slagit i taket” straffvärdesmässigt. För att tydliggöra omfattningen av det granskade materialet anförde jag i målet att om man ska granska varje fil i ärendet som klassificerats såsom barnpornografisk (533 638 st) i två sekunder, så innebär det cirka 297 timmar effektiv tid, eller 37 st 8-timmarsdagar utan rast. Man måste som åklagare/förundersökningsledare göra en proportionalitetsbedömning av hur mycket material som är rimligt att granska, särskilt när man som i detta ärende har en misstänkt som sitter häktad. I detta ärende arbetade åtta granskare på Nationella Operativa Avdelningen (NOA). Om domstolspraxis visar att det krävs än mer klassificerat material för att närma sig den översta delen i straffskalan, innebär det en (ytterligare) större arbetsinsats samt orimligt långa häktetider för det fall recidiv- och/eller flykttfara föreligger.

Från utredningssynpunkt är det således angeläget att få klarlagt vilken betydelse antalet barnpornografiska bilder och filmer har för straffmätningen. Likaså är det

viktigt att få ledning i hur grovheten i bild- och filmmaterialet ska bedömas i straffmätningshänseende.

Det ska här också framhållas att såväl antalet anmälda barnpornografibrott som antalet väckta åtal för sådana brott under de senaste fyra åren ökat markant. Av statistik från Brottsförebyggande rådet kan utläsas att antalet anmälda barnpornografibrott år 2010 uppgick till 390. År 2014 var antalet 941. När det gäller Internetrelaterade brott var siffran 299 år 2010 och 738 år 2014. Av Åklagarmyndighetens statistik framgår att antalet väckta åtal för Internetrelaterat barnpornografibrott år 2010 var 96. År 2014 väcktes åtal i 599 sådana fall.

Högsta domstolen har sedan höjningen av straffskalan för det grova brottet år 2005 ännu inte prövat något mål som gäller straffmätningen av grovt barnpornografibrott. Efter en genomgång av hovrättsavgöranden från senare tid avseende brottslighet av sådan karaktär som det rör sig om här kan jag konstatera att underrättspraxis när det gäller straffvärdebedömningarna inte är enhetlig. Som exempel på fall där straffvärdebedömningarna lett till skilda resultat trots i övrigt likartade förhållanden hänvisar jag till RH 2012:86, Hovrätten från Västra Sveriges dom den 4 juni 2014 i mål B 2520-14, Svea hovrätts dom den 5 juni 2014 i mål B 10567-13 samt Hovrätten för nedre Norrland dom den 28 januari 2015 i mål B 618-14.

Sammanfattningsvis är det enligt min uppfattning av stor vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar påföljdsfrågan i målet och klargör under vilka omständigheter den översta delen av straffskalan avseende grovt barnpornografibrott kan tillämpas.

OG ska enligt hovrättens domslut stanna kvar i häkte till dess fängelsestraffet får verkställas. Det bör därvid påpekas att en prövning av mitt överklagande inte hindrar verkställighet av den av hovrätten ådömda påföljden (2 § första stycket lagen [1974:202] om beräkning av strafftid m.m.). En prövning av mitt överklagande bedöms heller inte kräva mer än en (1) dags förhandling i Högsta domstolen, inklusive förevisning av det urval av barnpornografiskt material som förevisades i tingsrätten och hovrätten. Mot denna bakgrund anser jag att målet är ett lämpligt mål för en prövning i Högsta domstolen.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift samt mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Anders Perklev

My Hedström

Kopia till:

Utvecklingscentrum Malmö

Åklagarkammaren i Eskilstuna (AM-63778-14)

Vice chefsåklagaren Henrik Olin